

ЛУЧАНІНОВА Ольга,
провідна наукова співробітниця, докторка педагогічних наук,
професорка відділу наукового інформаційно-аналітичного
супроводу освіти
*(Державна науково-педагогічна бібліотека України
імені В. О. Сухомлинського НАПН України)*

ПЕДАГОГІКА ХХІ СТОЛІТТЯ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ПСИХОЛОГІВ У ВІДКРИТОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

Науково-освітня спільнота України, перебуваючи вже п'ятий рік в умовах активної фази повномасштабної війни з РФ, оперативно реагує на екзистенційні виклики, підтримує сучасні освітні й соціальні тренди, невпинно формуючи та розвиваючи у здобувачів вищої освіти стійкі ціннісні орієнтири. Як показує аналіз соціопедагогічних досліджень європейських інституцій (зокрема Північно-південного центру Ради Європи), у сучасному світі актуалізується концепція глобальної освіти. Вона уособлює інтегровану систему знань, умінь, цінностей і ставлень, які є необхідними для збереження сталого поступу світового суспільства, де кожен індивід має право на повне розкриття власного особистісного та професійного потенціалу [1].

Сучасні наукові розвідки виділяють три глобальні групи викликів для педагогіки ХХІ століття: технологічні зміни (стрімка діджиталізація та інтеграція штучного інтелекту); психоемоційне навантаження (глибока криза ментального здоров'я); компетентнісні й освітні втрати, зумовлені кризовими умовами [5].

У цьому контексті глобальна педагогіка постає насамперед як етичний виклик сьогодення, що визначає міжнародний вимір сучасної методики навчання і викладання у межах формальної та неформальної освіти, спрямованої на поглиблення розуміння глобальних проблем людства [1].

Водночас для України ці загальноосвітні тенденції поглиблюються специфічними викликами воєнного стану. Дослідники, зокрема Н. Велісар, наголошують на таких деструктивних чинниках, що безпосередньо впливають на вітчизняні заклади вищої освіти: постійна безпекова загроза (повітряні тривоги, обстріли); необхідність гнучкої організації освітнього процесу відповідно до наявних можливостей; нестабільність умов навчання та психоемоційне напруження як освітян, так і здобувачів; перебої з інтернет-зв'язком та електропостачанням; вимушене переміщення (евакуація) учасників освітнього процесу та майна закладів; явище «подвійного навчання» студентів і недостатній рівень володіння необхідними цифровими компетентностями [2].

Зазначені виклики безпосередньо проєктуються на специфіку підготовки майбутніх військових психологів, яка умовно здійснюється для двох категорій здобувачів: осіб із певним життєвим та бойовим досвідом, які свідомо обирають цей фах, та вчорашніх випускників закладів загальної середньої

освіти. На нашу думку, саме на другій групі студентів найвідчутніше позначилися наслідки освітніх втрат. Це покоління навчається в умовах тривалої дестабілізації освітнього простору, що призвело до зниження якості практичних умінь, дефіциту соціалізації, певного розмивання професійної суб'єктності (здатності вільно й незалежно ухвалювати рішення), а також до втрат у розвитку критичного мислення. Для майбутнього військового психолога, який сам має стати опорою для військовослужбовців, подолання цих втрат у процесі навчання є першочерговим завданням.

Саме тому надважливими векторами у підготовці військового психолога постають професійна комунікація та здатність до вчинку. У сучасних реаліях України національна ідентичність є не просто патріотичним почуттям, а стратегічною зброєю, психологічним щитом та дієвим інструментом інформаційно-психологічного протиборства. Відтак, майбутній військовий психолог, усвідомлено вступаючи на навчання (бакалаврат/магістратура), має сформуватися як активний носій та ретранслятор базових суспільно-державних і національних цінностей. Відповідно, інформаційно-аналітичний супровід такої підготовки нерозривно пов'язаний з її виховним та аксіологічним аспектами.

Військовий психолог – це професіонал, який працює з глибокими психологічними травмами військовослужбовців, діючи «силою слова» через цілеспрямоване формування, підтримку та плекання їхньої ціннісно-сислової сфери. Він виступає живим ретранслятором смислів, за які безпосередньо ведеться боротьба: свобода, суверенітет, повага до побратимів, людяність.

Міждисциплінарний характер прикладного дослідження *«Інформаційно-аналітичний супровід підготовки військових психологів у відкритому освітньому просторі»* (що виконується у Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського на замовлення НАПН України) чітко виявляє багатовекторність цього процесу. Сучасна модель професійної підготовки військового психолога конструюється на перетині кількох галузей знань – психології, педагогіки, філософії освіти тощо, де виховний вектор інформаційно-аналітичного супроводу є одним із найбільш значущих. Реальність доводить, що війна активізувала політичну мобілізацію українського суспільства та зумовила стрімке зростання національної свідомості, що стало визначальним чинником у формуванні нових соціокультурних і суспільних тенденцій [3].

У цих умовах надважливим завданням викладачів дисциплін соціально-гуманітарного циклу є розвиток життєстійкості (resilience) як інтегральної професійно-особистісної якості майбутнього фахівця. Життєстійкість розглядається нами як здатність військового психолога (а в майбутньому – і командира підрозділу) чітко виявляти свою національну й громадянську ідентичність у повсякденній діяльності та в умовах екстремальних зовнішніх впливів, виказувати високу психологічну стійкість під час виконання обов'язків військової служби, брати відповідальність за власні дії, а також володіти навичками надання первинної психологічної допомоги та самодопомоги [4].

Отже, трансформація ціннісно-смислової сфери підготовки військових психологів у відкритому освітньому просторі найбільш відчутна в педагогіці XXI століття. Багатофакторний вплив війни позначився на українському суспільстві, й зокрема на ціннісно-смисловій сфері підготовки військових психологів.

Список використаних джерел

1. Авшенко Н. Глобальна педагогіка – методологічний виклик сьогодення. Філософські, психологічні, аксіологічні контексти педагогічної майстерності С. 121-127 <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/2315/1/>
2. Велисар Н.В. Сучасні виклики для українських освітян та здобувачів освіти. <https://vseosvita.ua/blogs/suchasni-vyklyky-dlya-ukrainskykh-osvityan-ta-zdobuvachiv-osvity-108625.html>
3. Вовк С., Бадер А. Багатофакторний вплив війни на українське суспільство та громадян України: системний аналіз політичних, соціальних, психологічних і економічних складових. Політикус. 2024. Вип. 4. С. 30–36. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2024-4.4>
4. Діденко О. Г., Яланська С. П. Національно-патріотичне виховання молоді в закладах освіти України: психологічні аспекти. Вчені записки Таврій. нац. ун-ту імені В. І. Вернадського. Серія : Психологія. 2024. Т. 35(74), № 4. С. 102–107. DOI: <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2024.4/16>.
5. Українська освіта у полум'ї війни: монографія / Н. Ничкало, О. Овчарук, В. Гордієнко, І. Іванюк; за ред. Н. Ничкало. Київ: Тов «Юрка Любченка», 2024. 208 с.